

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2020

Adéla Celerová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Vývoj a proměny postavení francouzského
prezidenta v návaznosti na ústavní změnu z roku
2000**

Bakalářská práce

Autor práce: Adéla Celerová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. 5. 2020

Adéla Celerová

Bibliografický záznam

CELEROVÁ, Adéla, *Vývoj a proměny postavení francouzského prezidenta v návaznosti na ústavní změnu z roku 2000*. Praha, 2020. 34 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Rozsah práce: 59 506 znaků

Anotace

Bakalářská práce *Vývoj a proměny postavení francouzského prezidenta v návaznosti na ústavní změnu z roku 2000* se zabývá vývojem postavení prezidenta Páté francouzské republiky s ohledem na ústavní změnu z roku 2000, která zkrátila délku prezidentského mandátu z původních sedmi let na pět let. První část se věnuje teorii poloprezidentských systémů a jejich definicím, klíčová je definice Maurice Duvergera, jakožto zakladatele tohoto pojmu, dále řeší také postavení prezidenta v poloprezidencialismu v obecné rovině. Podstatnou součástí této první, konceptuální, části je Duvergerova transformační mřížka, která se zabývá postavením prezidenta vzhledem ke vztahu k parlamentní většině. Druhá část se zaměřuje konkrétně na Francii a její hlavu státu. Je zde zmíněno jeho postavení, volba a vlivy na jeho postavení. Následuje část, která se věnuje ústavní změně, a to nejprve procesu ústavní změny, důvodům, proč k této změně došlo, a následně výsledkům referenda, které bylo potřebné pro její schválení. V závěrečné kapitole je provedeno shrnutí postavení prezidenta před a po ústavní změně. Cílem práce je ověřit platnost hypotéz a na základě toho posoudit, jaký mělo zkrácení prezidentského mandátu a souběh prezidentských a parlamentních voleb vliv na postavení hlavy státu.

Annotations

The bachelor thesis *Evolution and changes in the position of the French president in connection with the constitutional change of 2000* deals with the evolution of the position of the president of the Fifth French Republic with regard to the constitutional change in 2000, which shortened the term of office from seven to five years. The first part deals with the theory of semi-presidential systems and their definitions, the key is the definition of Maurice Duverger, as the founder of this concept, as well as the position of the president in semipresidentialism in general. An essential part of conceptual part is Duverger's transformation grid, which deals with the position of the president in relation to his relationship with the parliamentary majority. The second part focuses specifically on France and its head of state. It mentions his position, election and influences on his position. The following part deals with the constitutional change, first of all the process of constitutional change, then the reason why this change took place, and the results of the referendum that was needed for its approval. The final chapter summarizes the position of the president before and after the constitutional change. The aim of the thesis is to verify the validity of hypotheses and on this basis to assess how the shortening of the presidential mandate and the concurrence of presidential and parliamentary elections had an impact on the position of the head of state.

Klíčová slova

Francie, Pátá republika, prezident, poloprezidentský režim

Keywords

France, the Fifth republic, president, semi-presidential regime

Title

Evolution and changes in the position of the French president in connection with the constitutional change in 2000

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce, prof. PhDr. Michalu Kubátovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	2
1 Poloprezidentský režim	4
1.1 Konceptualizace poloprezidentského režimu	4
1.2 Postavení prezidenta v poloprezidencialismu.....	6
1.2.1 Duvergerova transformační mřížka	7
1.2.2 Vztah prezidenta k parlamentní většině.....	9
2 Režim Páté francouzské republiky	11
2.1 Prezident republiky.....	11
2.2 Volba prezidenta.....	12
2.3 Pravomoci prezidenta	13
2.4 Vlivy na postavení prezidenta	15
2.4.1 Kohabitace.....	16
2.5 Stručná charakteristika prezidentů	17
3 Ústavní změna z roku 2000	23
4 Analýza postavení prezidenta před a po změně	26
4.1.1 Prezidenti před změnou	26
4.1.2 Prezidenti po změně	27
Závěr	29
Summary	31
Zdroje	32

Úvod

Tématem bakalářské práce je analýza problematiky zkrácení mandátu francouzského prezidenta ze sedmi na pět let, které vešlo v platnost v roce 2000. Změna ústavy byla schválena v referendu většinou 74 % hlasů, byť vyznačujícím se malou účastí voličů kolo 30 %. Tímto krokem došlo k souběhu prezidentských a parlamentních voleb, kdy se parlamentní volby konají krátce po volbách prezidentských. Díky této změně je krajně nepravděpodobné, aby vznikla tzv. kohabitace (tj. nucené soužití politicky odlišného prezidenta a premiéra), jež se v minulosti v období Páté francouzské republiky několikrát vyskytla. Kohabitace oslabovala prezidentovo postavení ve prospěch premiéra, což bylo v rozporu s duchem poloprezidentského režimu Páté republiky, který předpokládá mocenskou převahu prezidenta nejen ve vztahu k premiérovi, ale celkově v režimu jako takovém. Základním předpokladem iniciátorů ústavní změny bylo tedy zamezení kohabitace do budoucna. Změna volebního období prezidenta se uplatila v praxi již v roce 2002 v prezidentských volbách.

Cílem bakalářské práce je analyzovat důsledky ústavní změny z roku 2000 na postavení a pravomoci hlavy státu. Na základě stručné charakteristiky prezidentů Páté republiky a pomocí Duvergerovy mřížky se pokusím vyvodit závěry, jaký měla ústavní změna vliv na mocenské postavení prezidenta. Hypotézou je tvrzení, že tato změna prezidenta mocensky posílila. Tuto hypotézu na základě analýzy situace potvrdím či vyvrátím. V tomto případě dle mého názoru neplatí prvoplánová logika, čím delší mandát, tím stabilnější. Pokud by to platilo, mohlo by zkrácení volebního mandátu vést k oslabení pozice prezidenta, hypotéza ale tvrdí opak. Výzkumnou otázkou je jaké důsledky tato změna měla.

Téma jsem si vybrala v návaznosti na svou ročníkovou práci, která se zabývala pravomocemi prezidenta v páté francouzské republice. Vzhledem k tomu, že práce bude klást důraz na pravomoci prezidenta, tak jsem si pro svou práci vybrala méně známou ústavní změnu z roku 2000, která na ně podle hypotézy měla vliv. Toto téma také není tolik zpracováno v českém prostředí, větší pozornost je dána obsáhlejší změně z roku 2008. Zkrácení volebního mandátu není tak častým tématem, i když jeho vliv na postavení prezidenta je dle hypotézy znatelný.

Tato práce je případovou studií. Jedná se konkrétně o studium organizací a institucí. Tato případová studie vychází z kvalitativních metod výzkumu. Studie také vychází z institucionalismu, jelikož se zabývá institucí francouzského prezidenta.

V první části bude představen klíčový pojem semiprezidencialismus, obecně, jak jej definovali autoři zabývající se tímto pojmem. Klíčovým autorem bude Maurice Duverger, který

tento pojem použil a charakterizoval jako první, a jeho definice je nejpoužívanější. Jeho studie bude důležitá i v další kapitole, a to konkrétně v tématu vlivu na postavení prezidenta a tabulce, která porovnává postavení na základě ústavy a v praxi. Dalším klíčovým pojmem pro porovnání postavení prezidenta bude Duvergerova mřížka.

Následuje část, která se věnuje konkrétně Francii a prezidentovi Páté francouzské republiky. Nejprve je důležité popsat režim Páté republiky, a jak odpovídá definici poloprezidencialismu. Následuje obsáhlejší kapitola, která se věnuje volbě, pravomocím, kohabitaci a vlivům na postavení hlavy státu. Kapitoly o režimu a pravomocích jsem převzala ze své ročníkové práce. Poslední kapitolou této části je stručná charakteristika prezidentů Páté republiky.

Poslední část se bude věnovat ústavní změně. Nejprve je důležité zmínit průběh samotného procesu ústavní změny. Následně bude popsáno proč vůbec k této změně došlo, a jaký byl průběh tohoto procesu. Zmíněno bude také referendum, které bylo potřeba ke schválení změny, a jeho výsledky a účast.

Důležitou literaturou k tomuto tématu byly knihy zabývající se definicí semiprezidencialismu. Dále byl klíčovým zdrojem článek Maurice Duvergera, *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*, který zmiňuje Duvergerovu mřížku a pravomoci prezidenta. V kapitole ohledně Francouzského prezidenta byla významným zdrojem kniha Michela Perottina, Francouzský politický systém a kniha Bastiena François, *Le Régime politique de la Ve République*. Co se týče ústavní změny, zde mi byly nejvíce nápomocny dokumenty přímo z oficiálních stránek Národního shromáždění a Ústavní rady, což je nejvyšší soudní instituce ve Francii.

1 Poloprezidentský režim

1.1 Konceptualizace poloprezidentského režimu

Maurice Duverger byl prvním autorem, který použil pojem semiprezidencialismus. V roce 1970 sepsal první definici, kdy poloprezidentský režim charakterizoval tak, že hlava státu je volena v přímých volbách a má značné pravomoci, které převyšují pravomoci hlav státu normálních parlamentních režimů. Stále je zde přítomna vláda, která je tvořena předsedou vlády a ministry, a může být rozpuštěna parlamentním vetem. Později definici upravil tak, že ke znaku přímé volby prezidenta přidal znak koexistence vlády, která může vládnout pouze s důvěrou parlamentu, a ten může být rozpuštěn prezidentem. Výslednou definici zveřejnil v roce 1980 ve svém článku, a ta se následně stala standardní definicí semiprezidencialismu.¹

„1. Prezident republiky je volen ve všeobecných volbách.

2. Má celkem značné pravomoci.

3. Stojí proti němu premiér a ministři, kteří drží výkonnou moc a setrvávají ve svých funkcích tak dlouho, dokud se proti nim nepostaví parlament.“²

Tato definice, založena na třech definičních znacích, je považována za základní definici poloprezidencialismu. Prvním znakem jsou všeobecné volby, které ale nemusí být přímé. Druhý znak jsou pravomoci, ovšem není to specifikováno konkrétněji, což může být při interpretaci této definice trochu zavádějící. Posledním znakem je dvouhlavost exekutivy, kdy kromě prezidenta ve výkonné moci stojí předseda vlády se svou vládou.

Skupina autorů, která navázala na teorii Maurice Duvergera, tzv. Duvergerovci, se dělí na tzv. maximalisty a minimalisty. Maximalisté rozšířili jeho definici o další definiční znaky. Nejznámějším autorem je Giovanni Sartori, který stanovil hned pět definičních znaků, a to:

„1. Hlava státu (prezident) je volen všelidovou formou, přímo či nepřímo, na pevně dané funkční období. 2. Hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority, již vymezují tři kritéria: 3. Prezident je nezávislý na parlamentu, není však oprávněn vládnout sám či přímo, a jeho vůle proto musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí. 4. Premiér a jeho kabinet naopak představují instituce nezávislé na prezidentovi v tom, že jsou závislé na parlamentu – jsou závislé buď na důvěře, nebo na nedůvěře parlamentu (nebo na obojím) a v obou případech potřebují podporu parlamentní většiny. 5. Duální struktura autority poloprezidentského systému umožňuje různé vyvažování a také přesouvání

¹ Elgie, Robert, *Semi-Presidentialism in Europe* (New York: Oxford University Press, 1999), s. 2-3.

² Duverger, Maurice, *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*, *European Journal of Political Research*, 8, s. 166.

mocenské převahy uvnitř exekutivy, to však pod přísnou podmínkou, že trvá ‚potenciál autonomie‘ každé složky exekutivy.“³

První definiční znak je shodný u všech autorů tohoto pojmu, a to všelidová volba prezidenta, Sartori však neklade takový důraz na přímou volbu. To, že prezident sdílí moc s premiérem je opět celkem jasné a definice se shodují, nicméně Sartori tuto definici hodně upřesnil, tak, že jsou prezidentovy pravomoci a jeho role více konkrétnější, důležitá je zde také zmínka nezávislosti premiéra na prezidentovi, a potřeba podpory parlamentu. V neposlední řadě je podle Sartoriho znakem semiprezidencialismu vyvažování moci uvnitř exekutivy, tudíž to nemusí být vždy prezident, kdo bude mít moc větší.

Tato definice je obsáhlejší než Duvergerova, tudíž je i podle Sartoriho složitější, což je dáno smíšenou formou poloprezidentského zřízení. Minimalistické definice, navazující na Duvergera, jsou založené na méně definičních znacích. Je zde několik autorů zastávajících tuto návaznost, pro příklad je podle nich dostačující definiční znak, že je výkonná moc rozdělena mezi hlavu státu a předsedu vlády, přičemž hlavní výkonná moc náleží prezidentovi.⁴

Robert Elgie je vedoucí figurou skupiny post-duvergerovců. Můžeme zde vidět značnou kontinuitu mezi Duvergerem a Elgiem, nicméně Elgie značně pozměnil a zkrátil Duvergerovu původní definici. Definoval semiprezidencialismus jako situaci, kdy

„existuje prezident, zvolený na pevně stanovené období, koexistuje vedle premiéra a jeho kabinetu, který je odpovědný parlamentu.“⁵

Původní definiční znaky byly z této definice vypuštěny, Elgie nesouhlasil s Duvergerovým definičním znakem, že má prezident značné pravomoci, což podle něj bylo dost vágní. Elgie také rozděluje několik podtypů v rámci semiprezidencialismů, podle vyváženosti exekutivy. V případě této definice, kdy zde nemáme původní tři znaky, můžeme do kategorie poloprezidentských systémů zařadit více zemí.⁶

³ Sartori, Giovanni, *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů* (Praha: Sociologické nakladatelství, 2011), s. 140.

⁴ Brunclík, Miloš, Kubát, Michal, *Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry* (Brno: Barrister & Principal, 2017), s. 21-22.

⁵ Elgie, *Semi-Presidentialism in Europe*, s. 13.

⁶ Brunclík, Miloš, Kubát, Michal, *Semi-presidentialism, Parliamentarism and President: Presidential politics in Central Europe* (New York: Routledge, 2019), s. 13.

1.2 Postavení prezidenta v poloprezidencialismu

Tabulka 1: Přehled pravomocí prezidenta podle ústavy vs. v praxi

Pravomoci prezidenta	
Moc podle ústavy	Moc v praxi
1. Finsko	1. Francie
2. Island	2. Finsko
3. Výmarské Německo	3. Výmarské Německo
4. Portugalsko	4. Portugalsko
5. Rakousko	5. Rakousko
6. Francie	6. Island
7. Irsko	7. Irsko

zdroj: Novák, Miroslav, Brunclík, Miloš (eds.), *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Praha: Dokořán, 2008, s. 15.

Pro srovnání pravomocí v praxi Duverger porovnal sedm zemí s poloprezidentským režimem, které následně dal do tabulky podle pravomocí, které jsou dané v ústavě v porovnání s pravomocemi reálnými. Z jeho analýzy vyplývají tři situace postavení hlavy státu. První skupina států, mezi něž patří Rakousko, Irsko a Island, patří do skupiny, kde je postavení hlavy státu v praxi vyjádřeno jako loutkové (*figurehead*). Dle ústavy je sice režim poloprezidentský, ale v praxi systém funguje jako parlamentní. Do druhé skupiny států řadí Duverger Francii, a v té je prezident podle jeho definice všemocný (*all-powerful*). Postavení prezidenta je silné, není pouze pasivním aktérem, jako tomu je v prvním případě, je dominantním hráčem. Ačkoliv mu ústava nepřisuzuje tak velké pravomoci, využívá předsedu vlády, skrze kterého může

realizovat svoji politiku. Třetí skupina zahrnující Výmarskou republiku, Finsko a Portugalsko (mezi lety 1976-82) jsou státy s nejvíce symetrickým postavením prezidenta a premiéra. Politická moc je rozdělena mezi hlavu státu a předsedu vlády, a praxe se tedy nijak zásadně neliší od toho, co je dáno ústavou. Je zde vyvinutý dualismus těchto dvou složek, který je vlastní definici poloprezidencialismu. Prezidenti v této skupině využívali svých pravomocí v souladu s ústavou, mnohdy dokonce nevyužili pravomoci, jaké jim byly dány, a stáli tak spíše v pozadí.⁷

1.2.1 Duvergerova transformační mřížka

Maurice Duverger, zakladatel pojmu semiprezidencialismus, pracoval od 70. let 20. století na definici tohoto pojmu. Postupně přišel se seznamem zemí s poloprezidentským režimem, který zahrnoval nejprve tři západní demokracie: Rakousko, Finsko a Francie. Později do této klasifikace zařadil ještě Irsko, Island a Portugalsko. Po vývoji zemí střední a východní Evropy a její transformace v 80. letech uznal, že na seznam poloprezidentských režimů patří ještě Rumunsko a Polsko. Od této chvíle ale někteří autoři přijali jiné definice, tudíž nabízejí jiné příklady poloprezidentských režimů. Pokud bychom použili klasifikaci O'Neilla, který charakterizuje poloprezidentský režim následovně: moc je rozdělena mezi vládu a hlavu státu, kdy značná výkonná moc náleží prezidentovi. V tomto případě by systém, kde je sice přímo volený, ale slabý prezident jako ten v Rakousku, na Islandu a v Irsku nemohl být klasifikován jako poloprezidentský, ale na druhou stranu, jiné země, jako Albánie a bývalé Československo by měly být zahrnuty.⁸

Duverger dává v transformační mřížce důraz na faktor soudržnosti parlamentní většiny a stav prezidenta ve vztahu k této většině. Při křížení těchto dvou faktorů získáme transformační mřížku, ve které vidíme pozici prezidenta ve všech možnostech. Skutečná většina znamená stav, kdy má jedna strana nebo aliance více než polovinu poslanců, kteří mají shodné základní cíle a následně pak hlasují. V tomto případě je vláda stabilní a homogenní, a trvá celé zákonodárné období. V případě kvazivětšiny jedna strana, blížící se polovině křesel, potřebuje podporu jiné strany. Oproti tomu absence většiny je stav, kdy se zformované většiny trvale neshodují.⁹

⁷ Javůrek, Petr, „Prezidenti poloprezidentských systémů“ in *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán, 2008), s. 14-15.

⁸ Elgie, *Semi-Presidentialism in Europe*, s. 2-4.

⁹ Novák, Miroslav, *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia* (Praha: SLON, 1997), s. 213.

Tabulka 2: Duvergerova transformační mřížka

Duvergerova transformační mřížka				
Postavení prezidenta a většiny	Prezident			
	Vůdce většiny	Opozičník	Člen většiny	Neutrální
Většina monolitická	Absolutní monarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
Většina koalice s dominantní stranou	Omezený monarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
Většina vyvážená koalice	Diarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
Kvazivětšina	Omezený monarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
Absence většiny	X	X	X	Diarcha

zdroj: Novák, Miroslav, Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia. Praha: SLON, 1997, s. 213.

Svislé výstupy znázorňují různé vztahy prezidenta a politických stran. Prezident vůdce většiny je lídrem většiny nebo kvazivětšiny. Monolitická většina znamená, že je tvořená jedinou stranou, nebo je „pseudokoalicí“, což znamená, že se k velké straně váže malá strana. V dalším řádku je koalice, ve které nejsou strany zastoupeny stejně rovnoměrně, a prezident v ní řídí dominující stranu. Pokud prezident řídí dominovanou stranu nerovné koalice, nebo jednu ze stran vyvážené koalice, pak figuruje ve třetím řádku. Tyto výstupy vyplývají podle Duvergera z logiky poloprezidencialismu. Reálná moc hlavy státu závisí nejen na jeho pravomocích

daných v ústavě, ale také na vztazích s parlamentem. Transformační mřížka naznačuje hypotézy prezidenta postavení na základě parlamentních většin a jejich vztahu s prezidentem. Pokud je prezident lídr monolitické většiny, může vykonávat všechny své ústavní pravomoci a podřídit si předsedu vlády. V ostatních případech je omezen odporem většiny, nebo parlamentem. V tomto případě pravomoci, ke kterým je potřeba spolupodpis či případné schválení poslanci či vládou, jsou omezené tím, čím je silnější a nezávislejší parlamentní většina.¹⁰

1.2.2 Vztah prezidenta k parlamentní většině

Pro poloprezidentský systém je klíčová existence stabilní parlamentní většiny. Pokud se v dané zemi nevyskytuje taková většina, tak dochází k největší shodě mezi pravomocemi danými ústavou a mocí v praxi. V tomto případě má hlava státu středně silné postavení, jedná se o dualismus mezi prezidentem a předsedou vlády – diarchii neboli dvojvládí. Na druhé straně v zemích s kvazivětšinou neboli stabilní většinou, je reálné postavení hlavy státu oproti ústavě oslabeno, nebo značně posíleno.¹¹

Jako první případ v Duvergerově transformační mřížce je pozice prezidenta jakožto tzv. absolutního monarchy. Tato situace nastává v případě, je-li parlamentní většina jednostranická, a prezident je jejím lídrem. Prezident má jakožto vůdce většiny pravomoci prezidentské, tak de facto i premiérské, vzhledem k tomu, že předseda vlády je mu podřízen. Ačkoliv by se to mohlo zdát ne úplně demokratické, tak zde máme i opozici, která není nijak omezována. K této situaci ovšem nedochází v politické praxi moc často. Druhým případem je situace, kdy je v parlamentní koalici více stran, a prezident je lídrem té nejsilnější z nich. V tomto případě se jedná o tzv. omezeného monarchu, protože hlava státu musí zohlednit i další koaliční partnery parlamentní většiny. Ve třetím případě zde máme diarchii neboli dvojvládí. V případě, že parlamentní majorita absentuje, prezident vystupuje stranicky neutrálně. Pokud parlamentní většina existuje, dochází ke sdílení moci mezi hlavou státu a předsedou vlády. Čtvrté možné postavení prezidenta je postavení člena většiny. V tomto případě je jeho role pouze symbolická, a reálnou výkonnou moc má především předseda vlády. K této situaci může dojít v případě, že prezident není ambiciózní vykonávat své pravomoci, a to například je-li premiérem stranický kolega, který zastává ve straně silnější pozici. Toto postavení je typické pro Rakousko. Poslední možné postavení hlavy státu je prezident regulátor. Parlamentní většina je v takovém případě

¹⁰ Novák, *Systémy politických stran*, s. 214-215.

¹¹ Javůrek, Petr, „Prezidenti poloprezidentských systémů“ in *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, s. 17-18.

vůči prezidentovi v opozici, nebo neutrální. Prezident se musí striktně držet ústavy, a využívat pouze pravomoci, jež mu jsou explicitně přiděleny. V této situaci je postavení ministerského předsedy, který se může opřít o parlament posíleno, a dochází tak ke kohabitaci.¹²

¹² Javůrek, Petr, „Prezidenti poloprezidentských systémů“ in *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, s. 17-18.

2 Režim Páté francouzské republiky

Hlavními principy nové republiky byl princip národní suverenity a princip rozdělení pravomocí, zejména oddělení výkonné moci od zákonodárné. Dále bylo nutné obnovit autoritu státu, což bylo zajištěno tím, že byly prezidentovi přiřčeny významné pravomoci, a to zejména pravomoc rozpustit dolní sněmovnu a pravomoc zasáhnout v době ohrožení státu. Exekutiva měla být odvozena od hlavy státu, prezident měl za úkol jmenovat ministerského předsedu. Důležité bylo tedy postavení prezidenta, jehož de Gaulle vnímal jako jediného schopného reprezentovat a hájit stát a jeho zájmy. Díky nově zavedené přímé volbě hlavy státu se podle něj měly politické strany stát druhořadým fenoménem, i když v praxi se naopak ukázalo, že posílily.¹³

Pokud se podíváme na Duvergerovu definici poloprezidentského systému, můžeme ji porovnat s ideovým základem Páté francouzské republiky, jak odpovídá jeho definici. První znak, všeobecná volba prezidenta je splněn, což bylo ještě v roce 1962 doplněno přímou volbou. Další znak, značné pravomoci, je v ústavě také zakotven. Posledním znakem semiprezidencialismu podle Duvergera je koexistence premiéra a vlády, což je také v ústavě zavedeno, nicméně de Gaulle předpokládal s vyšším postavením hlavy státu. Navíc jeho způsob vlády byl naprosto jedinečný a žádný jeho nástupce neměl takovou autoritu. Nepočítal ale s možností kohabitace, která značně oslabuje úřad prezidenta, a v tomto období má větší moc premiér a jeho vláda. Samotný režim, jak byl stanoven v roce 1958 definici poloprezidencialismu odpovídá, ovšem během vývoje Páté republiky a střídání v úřadu prezidenta není vždy ten semiprezidencialismus tak zřetelný.

2.1 Prezident republiky

Ve francouzské ústavě z roku 1958 je definována dvouhlavá podoba výkonné moci. Role premiéra je charakterizována jako „vláda určuje a řídí národní politiku“ a „premiér řídí jednání vlády“. Prezidentova role je definována méně jasně v několika článcích ústavy, které říkají, že „základní pravomoci prezidenta mají nárazový charakter“, což znamená, že jde o mimořádné pravomoci, které lze použít pouze ve výjimečných případech. Tyto pravomoci hlavě státu umožňují zabránit přijetí nějakého rozhodnutí, nebo převedení rozhodnutí na lid pomocí rozpuštění parlamentu nebo vypsání referenda.¹⁴

¹³ Perottino, Michel, *Francouzský politický systém* (Praha: SLON, 2005), s. 72-73.

¹⁴ Sartori, *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů*, s. 129.

Skutečnou podobu francouzského systému ovlivnilo zavedení přímé všelidové volby hlavy státu od roku 1962. V praxi fungování poloprezidencialismu utvrdil generál Charles de Gaulle. Ve francouzském poloprezidentském systému si dvě hlavy nejsou rovny, ale oscilují, což znamená, že se střídají. Tradičně je tak první hlavou prezident, i když podle ústavy je to ministerský předseda, a jejich oscilace závisí na tom, kdo má za sebou většinu.¹⁵

Role prezidenta republiky je popsána v 5. článku ústavy z roku 1958, a jejím hlavním principem je zachování gaullistické vize prezidentské funkce. Podle tohoto ustanovení je prezident republiky strážcem ústavy a dále tak i francouzského státu. To znamená, nejen, že musí usilovat o ochranu ústavy, ale také musí zajistit nezbytné kroky k řádnému fungování institucí a kontinuity státu. Dále je garantem národní nezávislosti, teritoriální integrity a smluvních závazků. Článek 5 zdůrazňuje silnou roli poručnictví, hlava státu je důležitým ústavním dozorcem. Jeho role je dále rozepsána v článku 64, který deklaruje prezidenta jako strážce nezávislosti soudní moci. Podle de Gaulla byl prezident republiky koncipován jako dozorce mezi politickými aktéry a institucemi, prostředník nad problémy politických stran. Hlava státu garantuje dohled nad ústavou a v tomto efektu je de facto dočasným ztělesněním francouzského státu a depozitářem národní suverenity. V mnoha ohledech ho ústava vede k podpoře konsensu. Avšak ochrana národní nezávislosti a teritoriální integrity požaduje více než jen zprostředkování, vyžaduje také silnou vůdčí osobnost s dotekem „ústavní“ diktatury.¹⁶

2.2 Volba prezidenta

Ústavní změna z roku 1962 zavedla přímou volbu prezidenta francouzské republiky. Tradiční délka mandátu sedm let byla v roce 2000 zkrácena na pět let. Od roku 2008 prezident nemůže vládnout déle než dva mandáty po sobě. Ústava stanovila dvě volební kola (v případě, že kandidát nezíská absolutní většinu odevzdaných hlasů v prvním kole). Pro první kolo ústava implicitně stanovuje následující princip: pouze osoby celonárodního charakteru mohou kandidovat, což má za snahu zamezit kandidaturám, kdy by kandidát kandidoval pouze za účelem osobní reklamy, nebo pouze za vidinou výdělků. Proto existuje systém tzv. sponzorství, kdy se každý občan starší 23 let může zúčastnit prezidentských voleb, pokud získá minimálně pět set „sponzorských hlasů“ od národních nebo místně volených zástupců (poslanci, regionální poradci, starostové), kteří musejí pocházet ze třiceti různých departmentů. Konečným

¹⁵ Sartori, *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů*, s. 130-131.

¹⁶ Boyron, Sophie, *The Constitution of France. A Contextual Analysis* (Oxford and Portland: Hart Publishing, 2013), s. 68-69.

pravidlem je zabránit kandidatuře regionálně významných osobností bez národního základu. Seznam sponzorů je kontrolován Ústavní radou.¹⁷

Do druhého kola, které je organizováno pět dní po prvním, postupují dva kandidáti, kteří získali v prvním kole nejvíce hlasů. Tento systém je určen k posílení pravomocí prezidenta, protože k jeho musí shromáždit absolutní většinu odevzdaných hlasů. Volební kampaně pro prezidentské volby jsou velmi krátké, pro první kolo osm dní a pro druhé patnáct. Tyto oficiální kampaně jsou pod dohledem Národní kontrolní komise, jejímž hlavním posláním je zajistit rovnost mezi kandidáty a dohlížet na dodržování předpisů. Tyto předpisy jsou stanoveny ve třech oblastech: je stanoven strop výdajů a usiluje se o zřízení transparentnosti příjmů a výdajů kandidátů, dále je kontrolováno používání rádia a televize, za účelem rovnosti mezi kandidáty, v neposlední řadě jsou volební průzkumy pod dohledem nezávislé administrativní autority.¹⁸

2.3 Pravomoci prezidenta

Během období Páté republiky došlo k obnovení významu postavení exekutivy. Prezident má pravomoc bez spolupodpisu jmenovat předsedu vlády. Není potřeba jeho předstoupení před národní shromáždění, aby dostal pověření sestavit vládu, premiér také navrhuje prezidentovi další členy vlády. Prezident v ohledu výběru premiéra nemusí zohlednit volební výsledky, ale měl by dbát na dodržování demokratických principů. Pokud by prezident vybral někoho, kdo nemá důvěru u voličů či parlamentu, mohlo by to vést ke konfliktu s parlamentem nebo ztrátou jeho postavení. Prezident může poměrně svobodně zvolit premiéra, nemůže jej však odvolat. Pokud ale předseda vlády nemá podporu prezidenta či parlamentu, neměl by z logiky demokracie pokračovat ve své funkci.¹⁹

Další významnou pravomocí prezidenta je možnost rozpuštění Národního shromáždění. Jde o prezidentovu výsadu, toto rozhodnutí záleží pouze na něm, není potřeba kontrasignace. Jedním omezením či pravidlem je nutnost tuto skutečnost konzultovat s předsedou vlády a předsedou senátu a národního shromáždění. Tato konzultace má pouze formální charakter, prezident nemusí brát v potaz vyslovené názory. Dalším omezením v této pravomoci je nemožnost rozpuštění Národního shromáždění dříve než po době jednoho roku od předčasných voleb. V případě rozpuštění se ve lhůtě dvacet až čtyřicet dnů poté musí konat nové volby. Tato pravomoc není důležitá z hlediska jejího použití, ale spíše má charakter hrozby. Vzhledem k nákladnosti voleb a obav ze znovuzvolení se poslanci snaží chovat tak, aby k tomuto kroku

¹⁷ François, Bastien, *Le régime politique de la Ve République* (Paris: La Découverte, 2011), s. 66-67.

¹⁸ *ibid.*

¹⁹ Perottino, Michel, *Francouzský politický systém* (Praha: SLON, 2005), s. 95-96.

nemuselo dojít.²⁰

Článek 16 ústavy páté republiky umožňuje prezidentovi použití mimořádných pravomocí. Podle interpretace autora ústavy generála de Gaulla měl tento článek umožnit prezidentovi být garantem legitimacy v těžkých chvílích režimu, a to bez jakýchkoliv právních komplikací. Důvodem včlenění tohoto článku do ústavy byla nepříjemná zkušenost s porážkou během druhé světové války. Tento článek ale může být použit pouze v případě, že jsou bezprostředně ohroženy instituce nebo je narušen řádný chod ústavních orgánů. Dále jsou zde podmínky s formálním charakterem. Ústavní činitelé, mezi něž patří předseda vlády, předseda senátu a Národního shromáždění, a Ústavní rada musí veřejně konzultovat jejich názor na použití tohoto článku. K tomu je připojeno poselství prezidenta, které předá národu. Pokud jsou podmínky splněny, prezident má plnou rozhodovací pravomoc, každé nařízení ale musí konzultovat s Ústavní radou. Tento článek byl během trvání páté republiky použit pouze jednou, a to během puče v Alžírsku.²¹

Zvláštní pravomocí prezidenta je pravomoc svolat referendum. Tato pravomoc je zakotvena v článku 11 ústavy, a jedná se o tzv. legislativní referendum. Při tomto procesu má vláda a obě komory parlamentu možnost navrhnout prezidentovi referendum na dané téma. Prezident následně může či nemusí předložit návrh zákona k referendu. Pokud zrovna neprobíhá kohabitace, prezident má de facto veškerou moc v této oblasti, protože může požádat premiéra či poslance o předložení návrhu referenda, které pak sám schválí, a následně jej představit lidu. Návrh zákona o referendu může projít touto cestou pouze v případě, že se jedná o téma úpravy uspořádání politických institucí, reformy hospodářské či sociální politiky nebo schválení ratifikace mezinárodní smlouvy, která má vliv na fungování institucí.²²

Tato pravomoc nemá v podstatě žádné možnosti kontroly. Obsah referenda nemůže být kontrolován. V článku 89 bylo stanoveno, že iniciativa změny ústavy náleží po návrhu předsedy vlády prezidentovi a členům parlamentu. Po návrhu na ústavní změnu musí text pozměňovacího návrhu projít a být schválen oběma komorami parlamentu. Pokud návrh pochází od členů parlamentu, prezident je povinen referendum vyhlásit. V případě, že nepochází od člena parlamentu, je nutno svolat kongres, který se sejde ve Versailles, a pro schválení návrhu je potřeba 3/5 většina.²³

²⁰ Perottino, Michel, *Francouzský politický systém*, s. 97-98.

²¹ *ibid* s. 98.

²² Brunclík, Miloš, Novák, Miroslav (eds.), *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán, 2008), s. 140.

²³ Brunclík, Miloš, Novák, Miroslav (eds.), *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, s. 140-141.

2.4 Vlivy na postavení prezidenta

Maurice Duverger stanovil čtyři nezávislé proměnné – ústavní pravidla, vytváření parlamentní většiny, pozice prezidenta ve vztahu k této většině a národní a skupinové faktory. Podle ústavy je za poloprezidentský režim považován ten, který splňuje tři pravidla: prezident je volen v přímých volbách, má značné pravomoci a stojí proti němu předseda vlády a jeho ministrové, kteří mají exekutivní a vládní moc a můžou zůstat u moci pouze, když parlament není v opozici vůči nim. Jak již bylo zmíněno, postavení prezidenta nezáleží vždy pouze na tom, jaké má ústavou dané pravomoci, tudíž má tento aspekt spíše druhotnou roli.²⁴

Francouzská ústava z roku 1958 nedává prezidentovi velké pravomoci, kromě té stanovené článkem 16. Mimo to může prezident rozhodovat bez spolupodpisu premiéra pouze ve čtyřech případech: 1) jednou za rok může rozpustit parlament, 2) může se odvolat na zákony ústavní rady nebo ohledně mezinárodních závazků, o nichž se domnívá, že jsou protiústavní, 3) má pravomoc jmenovat tři členy a předsedu ústavní rady, 4) adresovat zprávu parlamentu. Dále může prezident odmítnout podepsat vyhlášku projednávanou na Radě ministrů. Je třeba poznamenat, že pravomoci prezidenta mají nárazový charakter. Kromě účasti na jmenování vyšších funkcionářů, nejsou zákonodárné a vládní pravomoci běžnými pravomocemi, ale spíše výjimečnými, které lze použít jen zřídka. Navíc většina pravomocí nejsou rozhodovací, ale mají pouze tendenci zabránit rozhodnutí, aby bylo podrobeno novému přezkoumání a ověřena jeho legitimita, nebo předložit rozhodnutí francouzskému lidu (rozpuštění, referendum). Odpovídají konceptu arbitra, jak je stanoveno ve článku 5 ústavy.²⁵

V praxi ústava přisuzuje prezidentovi mnohem větší pravomoci. De Gaulle interpretoval ústavu prohlášením že „nedělitelná pravomoc státu je zcela svěřena prezidentovi lidem, který jej zvolil, že neexistuje žádná jiná pravomoc, ať už ministerská, civilní, vojenská nebo soudní, která nebyla udělena a nebyla dodržována jím, a finálně, že je jeho povinností přizpůsobit svrchovanou doménu, která je jeho samotného, aby si rozuměli s těmi, jejichž kontrolu deleguje na ostatní.“ Nástupci generála de Gaulla vykonávali téměř stejné pravomoci jako on. Nepřímo vykonávali výsady svých předsedů vlád, stali se tak vrcholnými lídry exekutivy a skutečnými hlavami vlády. Formy této autority se lišily podle typu předsedy vlády. V tomto ohledu lze rozlišit několik typů. S Michélem Debré, Jacquesem Chaban-Delmasem a Raymondem Barrem je to praxe francouzské monarchie pod Ludvíkem XIII. nebo Ludvíkem XIV.: předseda vlády, kterému král dovoluje vládnout, ale přitom ho může vždy propustit. Výhodou je odstranění

²⁴ Duverger, *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*, s. 166.

²⁵ *ibid.*, s. 170.

odpovědnost ze strany hlavy státu. Pompidou, Couver de Murville a Messmer byli více přímými vedoucími exekutivy prezidentské vůle. Chirac je speciálním případem, vzhledem k tomu, že mu jeho dynamika bránila v tom, aby byl pouhým vykonavatelem exekutivy, prezident v něj měl totální důvěru, a tak byl označen „super prezidentský“ vzhledem k tomu, že byl podroben neustálé kontrole.²⁶

Je zřejmé, že rozšíření pravomocí hlavy státu neznamenal porušení ústavy. Francouzští prezidenti ignorovali ústavní ustanovení pouze čtyřikrát a vždy se souhlasem předsedů vlád, vlády a většiny v Národním shromáždění: odmítnutím svolat parlament na mimořádném zasedání v roce 1960, snížením jeho výsad během uplatňování článku 16 v roce 1961, za použitím referenda na základě článku 11 při ústavní změně v letech 1962 a 1969 a tím, že nepředložili v referendu nebo kongresu ústavní změnu, pro kterou se hlasovalo v roce 1973. Kromě těchto případů bylo rozšíření prezidentských pravomocí provedeno v rámci ústavy velmi jednoduchým mechanismem: mechanismem vlád a jejich předsedů, kteří souhlasili s tím, že budou dodržovat příkazy hlavy státu. Kdyby to odmítli, a kdyby se prezident pokusil jejich odmítnutí ignorovat, přehlíželo by to ústavu. To se dosud nestalo, protože to vzájemné vztahy politických sil nedovolily.²⁷

2.4.1 Kohabitace

Kohabitace je situace, která zásadně ovlivňuje postavení prezidenta. Je to stav, při kterém prezident zvolený přímou volbou pochází z odlišného politického tábora než předseda vlády. V této situaci se prezident nemůže opřít o parlamentní většinu, jeho pravomoci jsou omezeny především na oblast zahraniční a bezpečnostní politiky. V ohledu vnitřní politiky musí hlava státu spolupracovat s vládou a parlament z opačného politického tábora.²⁸

Podle ústavy zde máme dvojí uchopení poloprezidentského režimu ve Francii. Na jedné straně princip prezidencialismu, poznamenaný gaullistickou praxí institucí, na druhé princip parlamentní, objevený kohabitačními praktikami. Ústavní změna z roku 2000, zkrácení prezidentského mandátu a sjednocení prezidentských a parlamentních voleb, měla zabránit tomu, aby se situace kohabitace do budoucna neopakovala.²⁹

První kohabitace nastala v letech 1986-1988 za vlády Françoise Mitterranda (Socialistická strana). Byl nucen stáhnout se do pozadí a více viditelný byl jeho premiér

²⁶ Duverger, *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*, s. 171-172.

²⁷ *ibid*, s. 172.

²⁸ François, Bastien, *Le régime politique de la Ve République*, s. 65.

²⁹ François, Bastien, *Le régime politique de la Ve République*, s. 65

Jacques Chirac (Sdružení pro republiku). Druhá kohabitace probíhala také za vlády Mitterranda, premiérem byl Edouard Balladur (taktéž strana Sdružení pro republiku). Třetí kohabitace trvala mezi lety 1997-2002 během mandátu Jacquese Chiraca, pravomoci na poli domácí politiky musel přenechat předsedovi vlády Lionel Jospinovi (Socialistická strana). Od schválení ústavní změny k žádnému dalšímu nucenému soužití zatím nedošlo.³⁰

2.5 Stručná charakteristika prezidentů

Generál Charles de Gaulle byl politicky aktivní již od Druhé světové války. V roce 1958, v době Alžírské krize, se vrátil do politiky, ale chtěl, aby parlament akceptoval jeho podmínky. Nakonec se pod hrozbou odstoupení prezidenta René Cotyho účastnil parlamentní schůze, která ho umožnila reformovat ústavu a poskytla mu speciální pravomoci, které požadoval. Hlavou státu byl zvolen na konci roku 1958, mezi nové pravomoci přičleněné prezidentovi patřila možnost použití referenda a vládnutí prezidenta v době mimořádného stavu. Snažil se získat souhlas s osobní kontrolou vládní politiky, a zajistit si to volbami nebo referendem. V rámci kampaní se setkával s obyčejnými lidmi, a několikrát do roka se objevoval v televizi. Po vyřešení konfliktu v Alžírsku musel v roce 1962 upevnit své vlastní postavení získáním čerstvého hlasování o důvěře voličů, protože už nebyl tak politicky nepostradatelný. Nabídl voličům volbu mezi jeho rezignací a přijetím ústavního dodatku, který měl zajistit všeobecnou volbu prezidenta. Návrh byl přijat, a během parlamentních voleb gaullistická strana posílila v Národním shromáždění, a od té doby byl de Gaulle schopen s veřejným souhlasem provádět plány, které považoval za zásadní pro navrácení statusu velké moci. Jako státník bojoval ve svých politických bitvách stylem vojenských kampaní, používal všechny možnosti k transformaci pozice poválečné oslabené Francie. Jeho politika v období détente a spolupráce byla součástí politiky zaměřené na zvýšení vlivu Francie, nejprve ve francouzsky mluvících zemích, pak v Evropě, a nakonec ve světě. Okolnosti jeho plánu moc nepřály, a po sovětské invazi do ČSR neměla Francie ani vnitřní soudržnost, ani finanční zdroje, aby mohla hrát roli vůdce. Na konci 60. let nebyly jeho aktivity a názory tolik podporovány, neutralita Vietnamu, která byla vnímána jako jeho osobní antiamerikanismus, podpora francouzsko-kanadského separatismu, pro-arabská předpojatost v arabsko-izraelské válce, status v rámci NATO, to vše byly faktory, které mu u voličů na popularitě nepřidávaly. Vyústěním bylo když v roce 1969 vyhlásil referendum o reformě Senátu a regionální reorganizaci, které nebylo podpořeno, a tak

³⁰ ČT24. 2017. Online. <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2086425-muze-byt-docasnym-diktatorem-jindy-ho-ale-upozadi-parlament-jaka-bude-sila-nove-hlavy> [cit. 2020-04-04].

následně rezignoval.³¹ De Gaulle byl nejsilnějším prezidentem za celou éru Páté francouzské republiky. Měl odhodlání využít všech svých pravomocí, dokonce i jít za jejich hranici. Byl to velmi charismatický politik, který se uměl prosadit.

Georges Pompidou se dostal do čela republiky poté, co de Gaulle po krizi v roce 1969 rezignoval (prohrál v referendu, které navrhovalo vládní decentralizaci a změny v Senátu). Jeho vláda byla ovlivněna událostmi v roce 1968 a následným nástupem normalizace v 70. letech. Pompidou konsolidoval republiku, obecně pokračoval v gaullistických praktikách, a v zásadě se mu podařilo potvrdit status nadřazenosti prezidenta. Předsedou vlády byl Jacques Chaban-Delmas, který přišel s návrhem tzv. Nové společnosti, což byl projekt podporující vývoj sociálních struktur. Delmas se díky tomu dostal do popředí, a Pompidou byl jeho úspěchem ohrožen, proto tento projekt nepodporoval. Postavení prezidenta bylo také pod tlakem ze strany de Gaulla – jakýkoliv komentář či útok z jeho strany mohl mít devastující efekt na jeho postavení.³² Pompidouova pozice byla oslabena tím, že nastoupil po de Gaullovi, kterému se, co se týče popularity a moci, dle mého názoru nedalo konkurovat. I tak se mu podařilo zachovat vysoký status prezidentského úřadu, a využíval svých pravomocí, takže byl poměrně silným prezidentem.

Valéry Giscard d'Estaing na začátku své vlády zavedl velké reformy, které vyslyšely sociální požadavky lidu, požadavky na větší individualismus a zjednodušily potřeby moderního života. V kontextu tohoto vysoce personalizovaného režimu, v politickém nebo politicko-kulturním aspektu těchto sociálních otázek byl prezident paradoxně vnímán jako monarcha, a svou základnu opět paradoxně přesunul z pravicové na středovou a středolevici. Jeho reformy byly oponovány ze strany jeho příznivců, mnoho z nich prošlo hlavně díky podpoře opozice. Ačkoliv se Giscard snažil uklidnit politické konflikty a přinést do politiky nekonfliktní rytmus, byl velmi zasahujícím prezidentem. Zasahoval do vlády, skrze dopisy premiérovi vyjadřoval, čeho chce dosáhnout, a vládl hlavně prostřednictvím médií svými projevy, tiskovými konferencemi a televizním vysíláním. Během jeho vlády byl premiérem Jacques Chirac, kterého zvolil hlavně kvůli tomu, že „zničil“ Delmasovy aspirace na prezidentské křeslo, a díky tomu mohl zvítězit Giscard. Na poli všech důležitých problémů – zahraniční politiky, ekonomiky a sociální politiky byl Chiracův vliv prakticky neexistující.³³ Giscard se snažil prosazovat reformy, byl velmi viditelným prezidentem, hodně se projevoval. I přes jeho přínos

³¹ Pickles, M. Dorothy, Charles de Gaulle. Online. <https://www.britannica.com/biography/Charles-de-Gaulle-president-of-France/Return-to-public-life> [cit. 2020-04-04].

³² Gaffney, John, *Political Leadership in France: From Charles de Gaulle to Nicolas-Sarkozy* UK: Palgrave Macmilan, 2012), s. 96-97.

³³ Gaffney, John, *Political Leadership in France: From Charles de Gaulle to Nicolas-Sarkozy*, s.120-122.

a využití pravomocí nebyl mezi lidmi tolik oblíbený, i tak bych jej označila za silného prezidenta.

François Mitterrand se v roce 1981 stal prvním socialistickým prezidentem Páté republiky. Za předsedu vlády si zvolil taktéž socialistu Pierra Mauroye, a poté, co zorganizoval nové legislativní volby socialistická strana získala většinu v parlamentu. Jeho vláda trvala do roku 1995, což byl nejdelší mandát od dob Napoleona III. Měl na Francii velký vliv, zrušil trest smrti, osvobodil média z pod státní kontroly, dekriminlizoval homosexualitu a zavedl sociální reformy na podporu chudých. Kritici tvrdí, že jeho styl vlády byl monarchistický a manipulativní, na druhou stranu jeho příznivci oceňují jeho impuls dát Francii schopnost být velkým národem v Evropě. Měl velkou autoritu, a držel Francii velmi vážně a chtěl, aby plnila své povinnosti způsobem, který byl věrný jejímu historickému obrazu. Z tohoto důvodu byl vnímán jako monarcha. Byl kritizován také z řad socialistické strany za to, že se naklonil tlaku globální recese, a za ztrátu Národního shromáždění ve prospěch Chiracovy pravicové koalice v roce 1986. Generál de Gaulle má své místo jako osvoboditel Francie, Mitterrand však zůstává prezidentem, který zůstane v paměti díky svému vlivu na svět prostřednictvím své kultury a způsobu prezentace.³⁴ Mitterrand během svého mandátu dvakrát podstoupil kohabitaci, v tomto ohledu nemohl být tedy v tu dobu moc silným prezidentem, když jeho premiér byl z opačného konce politického spektra. Pokud by ke kohabitaci nedošlo, mohl by mít větší vliv a být tak silnějším prezidentem.

Mitterrand mohl být zvolen již v roce 1974, ale nedošlo k tomu, a volby vyhrál Giscard. V dalších volbách, v roce 1981 se mu podařilo prezidentský mandát získat, a hned po jeho zvolení se rozhodl rozpustit Národní shromáždění, čímž zamezil tomu, aby nastala kohabitace. Levice ale nebyla moc soudržná, a tak se otázka koexistence začala jevit jako reálný problém. Ve volbách v roce 1986 vyhrála opozice, a tak byl Mitterrand donucen kohabituovat s Chiracem. V té době proběhla změna volebního zákona a přechod na proporční systém, což zmírnilo porážku prezidenta a omezilo dopad kohabitace. Pravice nechtěla dovolit oslabení prezidentské pozice, protože se předpokládalo, že znovu obhájí mandát ve volbách v roce 1988. Do prezidentského úřadu kandidoval v roce 1988 i Chirac, jeho bývalý předseda vlády, což komplikovalo situaci. Druhé období kohabitace bylo jednodušší, a to zejména z toho důvodu,

³⁴ Black, Damien, *François Mitterrand: France's first socialist president who championed the people – and acted like a king*, 2016. Online. <https://www.connexionfrance.com/People/Profiles/Francois-Mitterrand-France-s-first-socialist-president-who-championed-the-people-and-acted-like-a-king>. [cit. 2020-04-11].

že se nepočítalo s Mitterrandovou další kandidaturou. Prezident byl navíc oslaben z důvodu zdravotních problémů, a tak výrazně neoponoval předsedovi vlády Balladurovi.³⁵

Jacquesu Chiracovi se konečně po dvou neúspěšných pokusech obhájit prezidentský post v letech 1981 a 1988 podařilo v roce 1995 ve volbách zvítězit. Jeho názory byly dost nejednotné, na jednu stranu byl anti-evropským gaullistou, na druhou stranu podporoval jednotnou evropskou měnu. Na jednu stranu sliboval sociální změny, na druhou stranu zvolil ministryni financí z „thatcheristické“ pravice. Již před érou jeho prezidentství, když byl starostou Paříže, se objevilo několik skandálů ohledně zneužívání městských fondů, které byly určeny pro financování jeho politické strany. Chiracovi se povedlo uniknout soudnímu stíhání, protože ho chránila prezidentská imunita. Svůj druhý mandát v roce 2002 obhájl spíše z toho důvodu, že proti němu kandidoval Jean-Marie Le Pen, který byl krajně pravicový, a tak byl Chirac pro voliče tou lepší volbou. Jednou z jeho hlavních politických reforem bylo zkrácení volebního mandátu ze sedmi na pět let.³⁶ Mandát Chiraca byl velmi oslaben jeho zmíněnými skandály. Co se týče jeho politických kroků, nenazvala bych ho moc silným prezidentem.

Nicolas Sarkozy se stal šestým prezidentem Páté republiky v roce 2007. Jeho předsedou vlády se stal François Fillon, který mu byl velmi blízký, a tak měl Sarkozy jako prezident možnost být aktivní nejen v zahraniční ale i v domácí politice. Sarkozy se velmi lišil od dosavadních prezidentů, byl pragmatický, proaktivní, transparentní a důvtipný. Přetvořil francouzské předsednictví, takže už nebylo možné, aby se prezident stáhl z veřejného života nebo reguloval ekonomiku, jak se mu zlíbí, musel být v první linii, a ne vládnout z dálky či se schovávat za předsedu vlády. Díky zkrácení prezidentské mandátu se prezident dostal do pozice vůdce většiny, spíše než nezávislého arbitra, jak je uvedeno v ústavě. Po dvanácti letech Chiracovy vlády byl Sarkozy pro Francii novým dechem, přivedl Francii zpět do Evropy. Změnil tvář francouzské politiky, otevřel cestu pro efektivnější stát, renomoval francouzské univerzity. Mnozí doufali, že bude francouzskou Margaret Thatcherovou, ale Francie neměla po třiceti letech konzervatismu takovou schopnost rychle přijmout a přizpůsobit se změnám. To bylo také poznamenané finanční krizí, která vyvrcholila v roce 2008, reformy nepřišly ve správnou chvíli.³⁷ Sarkozy byl něco naprosto nového pro Francii. Měl velké odhodlání a snahu změnit tvář Francie. Byl tedy silným prezidentem, ovšem Francie byla na jeho změny moc konzervativní, a tak jej nepřijala s velkým nadšením

³⁵ Perottino, *Francouzský Politický systém*, s. 125-126.

³⁶ Profile: Jacques Chirac, 2011, Online. <https://www.bbc.com/news/world-europe-12666433>[cit. 2020-04-13].

³⁷ Bernand, Bruno, *Why Nicolas Sarkozy was an extraordinary president*, 2012, Online. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/may/07/nicolas-sarkozy-extraordinary-president>. [cit. 2020-04-13].

François Hollande byl zvolen ze začátku s velkým nadšením, ale bylo to spíše v důsledku odporu francouzských voličů vůči Sarkozymu než kvůli jeho vlastní přitažlivosti. Začátek jeho mandátu byl narušen skandály ohledně socialistické strany, což mu na popularitě moc nepřidalo. Na zahraničním poli se mu podařila vojenská kampaň nad Mali a zásah proti genocidě ve Rwandě, na domácí frontě splnil svůj slib kampaně za legalizaci homosexuálních manželství. I přesto jeho podpora klesla pod 20 %, což bylo méně, než měl Sarkozy. V roce 2015 získal další šanci, v době, kdy Francie čelila teroristickým útokům, ale po útoku na Charlie Hebdo podpora klesla na 13 %. Následně vláda uspořádala masivní pochod za mír v Paříži, která se stala terčem dalšího útoku o pár měsíců později. Hollande jako reakci vyhlásil nouzový stav a zavřel hranice, podařilo se mu udržet Francii pohromadě, a jeho podpora vzrostla na 35 %, což bylo podpořeno úspěchem Pařížské mírové dohody o klimatické změně. Snažil se zavést reformu na podporu ekonomiky, na podporu podniků a chudého obyvatelstva, ale reformy neměly dobré načasování, a neměl ani podporu z řad levicového křídla. Strana byla nejednotná, socialističtí poslanci zorganizovali převrat proti premiérovi, který nakonec selhal, ale strana byla už tak zlomená. V roce 2016 oznámil, že nebude kandidovat podruhé, a to z důvodu, že jeho kandidatura vytvořila příliš mnoho divizí v politické levici. Hollande byl prezidentem, který byl velmi vzdálen svým voličům, nemluvil s nimi, nevysvětlil jim věci tak, aby tomu rozuměli. Opustil Francii, která byla v obavách z dalšího teroristického útoku, skeptická, jestli může v brzké době dosáhnout ekonomického růstu, nejistá budoucím směřováním.³⁸ Hollande byl nejméně oblíbeným prezidentem Páté republiky. I přes nějaké počáteční úspěchy měl poměrně slabou podporu, což bylo podpořeno teroristickými útoky a situací na mezinárodním poli během jeho mandátu. Byl slabým prezidentem, který nedokázal stabilizovat situaci, a ani neměl snahu být blíž svým voličům.

Emmanuel Macron se v roce 2017 stal nejmladším prezidentem Páté republiky. Jeho vláda je doprovázena protesty proti jeho pokusům o reformy. Nejznámější z nich je důchodová reforma, která má za cíl zrušit systém se zvláštními výsadami pro zaměstnance SNCF a řidiče metra, a sjednotit podmínky pro všechny profesionální skupiny. O tuto reformu se pokoušeli již jeho předchůdci, ale až Macron se odhodlal k tomu ji prosadit. Tato reforma by měla také podle něj snížit nezaměstnanost. Na poli zahraniční politiky se snaží zařadit agendu, jejímž cílem je předpoklad sebevědomé Evropy, která je schopná se sama udržet proti Číně a USA v novém bipolárním světovém řádu. Snaží se hodně prosazovat, setkávat se s představiteli

³⁸ Bamat, Joseph, *François Hollande: The French president who was anything but 'normal'*, 2017, Online, <https://www.france24.com/en/20170405-france-president-francois-hollande-five-years-not-normal-look-back>. [cit. 2020-04-13].

jiných států, komunikovat s nimi.³⁹ Současný prezident Macron se velmi snaží prosazovat reformy, je viditelný na poli mezinárodních vztahů. V tomto ohledu je poměrně silným prezidentem, ale lidé jeho reformy také nepřijímají s velkým nadšením, (stejně jako Sarkozyho a jeho snahu o reformy) a tak nemá opět nijak velkou podporu.

³⁹ Sandberg, Brita, *Emmanuel Macron Risks It All in Act II of His Presidency*, 2020. <https://www.spiegel.de/international/europe/french-president-emmanuel-macron-risks-it-all-a-9f463a02-de1b-4b3a-841b-d156c9ddfda6>. [cit. 2020-04-13].

3 Ústavní změna z roku 2000

Revize ústavy může proběhnout na základě podnětu prezidenta, nebo parlamentu. Text je s konečnou platností přijat buď referendem (použito pouze v roce 2000), nebo většinovým hlasováním tří pětin odevzdaných hlasů obou komor parlamentu zasedajících na Kongresu ve Versailles. Konečné přijetí návrhu ústavního zákona podléhá schválení referendem. Pouze pro ústavní návrhy zákonů však může prezident republiky vyloučit použití referenda tím, že je předloží ke schválení oběma komorami shromážděnými v Kongresu.⁴⁰

Zkrácení prezidentského mandátu ze sedmi let na pět předpokládalo obnovení prezidentské legitimacy a mělo být prostředkem, jak se vyhnout nucené kohabitaci prezidenta a premiéra. Argumenty pro zkrácení volebního období byly následující. Sedmileté období je vzhledem k požadavkům moderních demokracií příliš dlouhé: pokud si generál de Gaulle zvolil délku prezidentského mandátu na sedm let, je to tím, že jej doprovázelo časté využívání referenda, aby si zajistil své postavení vůči lidu. Ti, kteří nesouhlasili se zkrácením mandátu to zdůvodňovali tím, že kdyby byl prezident skutečným vůdcem parlamentní většiny, tak by funkce premiéra byla téměř vymazána. Dále by byla ovlivněna arbitrážní funkce hlavy státu, sedmileté období potvrzuje důvěryhodnost prezidenta na mezinárodní scéně. Opakované soužití (1993 po roce 1986) přispělo k aktualizaci debaty o trvání prezidentského mandátu. Tyto epizody měly skutečně za následek oslabení prezidentské funkce tím, že udělily hlavě státu status vůdce opozice, který jen stěží odpovídal duchu institucí. Dlouhé období soužití (v letech 1997-2002), které Francie zažila po neúspěchu prezidentské většiny v předčasných parlamentních volbách (Národní shromáždění bylo zvoleno v roce 1993, rozpuštění předpokládalo jeden rok do konce zákonodárského sboru) nakonec v roce 2000 podnítili oba vedoucí představitelé, aby navrhli reformu, kde by se shodovala doba trvání prezidentského mandátu a trvání mandátu poslanců.⁴¹

Georges Pompidou zahájil debatu o zkrácení prezidentského mandátu už v roce 1973, od té doby byl návrh vznesen několikrát, ale předložen byl až Giscardem. Reformu přijal Jacques Chirac se dvěma podmínkami: nebude omezen počet mandátů, a nebude změněna povaha prezidentské funkce. Od doby, kdy byla zavedena přímá volba prezidenta, bylo sedmileté funkční období nevhodné. Rozdíl mezi trváním prezidentského mandátu a délkou

⁴⁰ Assemblée nationale, *Fiche de synthèse n°43: La révision de la Constitution*. <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-legislatives/la-revision-de-la-constitution> [cit. 2020-04-14].

⁴¹ Baron, Frank, *Le septennat: origine et transformations*. <https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/270311-le-septennat-origine-et-transformations>[cit. 2020-05-08].

mandátu poslanců znásoboval rizika nutné kohabitace mezi prezidentem a předsedou vlády (z parlamentní většiny). V době reformy byla Francie uprostřed třetí kohabitace, to konkrétně mezi prezidentem Chiracem, který byl pravicový, a levicovým premiérem Lionelem Jospinem. Cílem ústavní revize z roku 2000 je zavést častější střídání na pozici prezidenta a snížit rizika soužití s cílem stabilizovat politický a institucionální život Francie. Reforma byla podpořena sjednocením volebního kalendáře, který byl přijat organickým zákonem. Legislativní volby se nyní konají po prezidentských volbách, což dává nově zvolenému prezidentovi parlamentní většinu, aby mohl zahájit prosazování svého politického programu. Tato dvojí reforma posiluje prezidentskou vládu režimu. Soužití je však nadále možné, například v případě rezignace, smrti, nebo odvolání prezidenta republiky, nebo v případě rozpuštění Národního shromáždění.⁴²

Prezident Chirac, který tuto změnu prosadil, vydal následující prohlášení s důvody pro zkrácení prezidentského mandátu:

„Pravidlo stanovující funkční období prezidenta republiky na sedm let, které bylo zřízeno v roce 1873, bylo zachováno během třetí a čtvrté republiky. Jeho trvání pak bylo přizpůsobeno úloze hlavy státu, jejíž soudní moc, která měla vliv, představovala zejména prvek stability a permanence. Toto pravidlo nebylo pozměněno ani ústavou ze dne 4. října 1958, která posílila prezidentskou funkci, ani zákonem ze dne 6. listopadu 1962, který zavedl přímou a všeobecnou volbu prezidenta republiky. Sedmileté období, které zůstalo nezměněno, tak mohlo přispět k vytvoření a posílení nových institucí. Zdá se, že dnes neodpovídá významu, kterého tato funkce nabývá, a očekávání Francouzů, kteří musí být schopni v kratších intervalech rozhodnout o výběru hlavy státu, jejíž volba je příležitostí k široké debatě o hlavních směrech národní politiky. Zdá se, že dnes jsou podmínky pro přijetí quinquennia splněny. Navrhovaná změna, která neovlivní rovnováhu institucí, tedy přispěje k životaschopnosti demokratické debaty. V souladu se zásadami, kterými se řídí vstup zákonů v platnost, se nové funkční období aplikuje od příštích prezidentských voleb.“⁴³

První odstavec článku 6 ústavy stanovil, že prezident republiky je volen na pět let přímým všeobecným hlasováním. To bylo odsouhlaseno v Paříži dne 2. října 2000 prezidentem republiky Jacquesem Chiracem a předsedou vlády Lionelem Jospinem.⁴⁴

⁴² La Rédaction, *La réforme de 2000 sur le quinquennat présidentiel*. 2019. <https://www.vie-publique.fr/eclairage/268319-la-reforme-constitutionnelle-de-2000-sur-le-quinquennat-presidentiel>. [cit. 2020-04-28].

⁴³ Projet de Loi Constitutionnelle, <http://www.assemblee-nationale.fr/11/projets/pl2462.asp>. . [cit. 2020-04-14].

⁴⁴ Loi constitutionnelle n° 2000-964 du 2 octobre 2000, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-revisions-constitutionnelles/loi-constitutionnelle-n-2000-964-du-2-octobre-2000>. [cit. 2020-04-14].

Bude předložen ústavní návrh týkající se funkčního období prezidenta republiky, přijatý stejným způsobem Národním shromážděním dne 20. června 2000 a Senátem dne 29. června 2000, jehož znění je připojeno k této vyhlášce. V referendu dne 24. září 2000, v souladu s ustanoveními článku 89 Ústavy. Voliči budou muset odpovědět „ano“ nebo „ne“ na následující otázku: "Schvalujete ústavní návrh zákona, kterým se stanoví funkční období prezidenta republiky na pět let?". Za provedení této vyhlášky, která bude zveřejněna v Úředním věstníku Francouzské republiky, odpovídá každý předseda vlády a ministr vnitra.⁴⁵

Referendum ze dne 24. 8. 2000 ohledně zkrácení prezidentského mandátu dopadlo následovně. Z celkového počtu registrovaných voličů 39 941 192 se hlasování účastnilo pouze 30,19 %, což znamená, že s tím souvisela velmi malá volební účast. Voliči se vyslovili pro zkrácení prezidentského mandátu 73,21 % odevzdaných hlasů. Zajímavé také je, že bylo odevzdáno poměrně velké množství neplatných a bílých hlasovacích lístků, necelých 5 % z celkového počtu odevzdaných hlasů.⁴⁶

⁴⁵ Loi constitutionnelle n° 2000-964 du 2 octobre 2000, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-revisions-constitutionnelles/loi-constitutionnelle-n-2000-964-du-2-octobre-2000>. [cit. 2020-04-14].

⁴⁶ Résultats définitifs du référendum du 24 septembre 2000 sur le quinquennat, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/referendum-sur-le-quinquennat/resultats-definitifs>. [cit. 2020-04-14].

4 Analýza postavení prezidenta před a po změně

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, Maurice Duverger představil mřížku, která určuje postavení prezidenta podle jeho vztahu k většině. Cílem práce bylo tedy analyzovat, jaká byla instituce prezidenta podle mřížky před ústavní změnou a po ní.

Zkrácení volebního období prezidenta bylo prosazeno hlavně s cílem omezení kohabitace do budoucna. Tento stav, nucené soužití prezidenta a premiéra, oslaboval postavení hlavy státu na úkor premiéra, který měl jakožto lídr většiny větší pravomoci na poli domácí politiky, prezident se orientoval spíše na tu zahraniční politiku. Sjednotily se volební kalendáře, a volby do Národního shromáždění se od té doby konají těsně po volbách prezidentských. Je tak velká pravděpodobnost, že prezident i premiér budou pocházet ze stejného politického tábora, prezident tak bude lídrem parlamentní většiny, a premiér bude prosazovat stejnou politickou agendu. Tento cíl byl splněn, od doby ústavní změny zatím kohabitace nenastala.

4.1.1 Prezidenti před změnou

Generál de Gaulle, jakožto zakladatel Páté republiky, volal po silných pravomocích hlavy státu. Byl jediným, který byl opravdovou autoritou, a využíval naplno své pravomoci, někdy šel i za jejich hranice. Jeho předseda vlády Michel Debré byl ideologicky také gaullista, tudíž měl de Gaulle pozici vůdce většiny, a podle tabulky jej můžeme označit za absolutního monarchu. Georges Pompidou a jeho dva předsedové vlády byli také představitelé gaullismu, ale jeho první premiér Jacques Chaban-Delmas byl více průbojný, přišel s plánem tzv. Nové společnosti, kvůli čemuž byl Pompidou trochu upozaděn. I tak jej můžeme také zařadit jako absolutního monarchu, jelikož byl lídrem většiny, strany Unie demokratů pro republiku. Valéry Giscard byl poměrně silným a zasahujícím prezidentem, jeho vliv byl rozhodně větší než vliv premiéra, a byl také hodně vidět na politické scéně. Proto jej také můžeme označit za absolutního monarchu. Během vlády François Mitterranda došlo k první kohabitaci. Než k této situaci došlo, jeho vliv na Francii byl znatelný, mnozí jej označovali, že vládne monarchistickým stylem. Jeho styl vládnutí byl také absolutní monarcha, ovšem v době kohabitace se Chiracem se musel stáhnout do pozadí, a to byl tedy jen regulátorem.

4.1.2 Prezidenti po změně

Během mandátu Jacquese Chiraca se vystříдалo několik pravicových premiérů, takže měl opět jako vůdce většiny možnost využít naplno svých pravomocí. Ty byly omezeny v letech 1997-2002, kdy byl předsedou vlády levicový Lionel Jospin. Nicolas Sarkozy měl první plný mandát po ústavní změně. Jeho premiér pocházel ze stejné strany, tudíž mohl naplno využít své pravomoci jakožto lídr většiny, a tudíž byl podle Duvergera absolutní monarcha. Jeho snaha byla velká, jeho přístup proaktivní, ale konzervativní Francouzi jej neocenili. François Hollande byl podle průzkumů veřejného mínění nejméně oblíbeným prezidentem Francie. I když všichni premiérové pocházeli také ze socialistické strany, doba a lidé nebyli nakloněni jeho změnám a celkově postupem času ani jeho politice. Emmanuel Macron je v současné době velmi kontroverzním prezidentem. Na jednu stranu se velmi angažuje na poli zahraniční politiky, kde je vidět jako velmi aktivní. Na druhou stranu je aktivní i na poli domácím, udržuje kontakt s lidmi, ovšem jeho reformy nejsou moc populární.

Ústavní změna v roce 2000 neměla dle mého názoru na postavení prezidenta zásadní vliv. Důležitým krokem bylo sice odstranění možné kohabitace, která oslabovala pozici prezidenta, ale to není jediná věc, která by na jeho postavení měla vliv. Důležitým faktorem je také popularita samotného prezidenta, protože pokud není populární, reformy neprosadí, i kdyby na to měl pravomoci. Dalším faktorem je doba, ve které mandát probíhá. Pokud zrovna probíhají nějaké nepokoje, ať už na domácí scéně či v zahraničí, lid není nakloněn změnám, navíc pokud prezident tyto případné problémy není schopen řešit, jeho popularita je také na ústupu, a není ani tolik aktivní ve své roli.

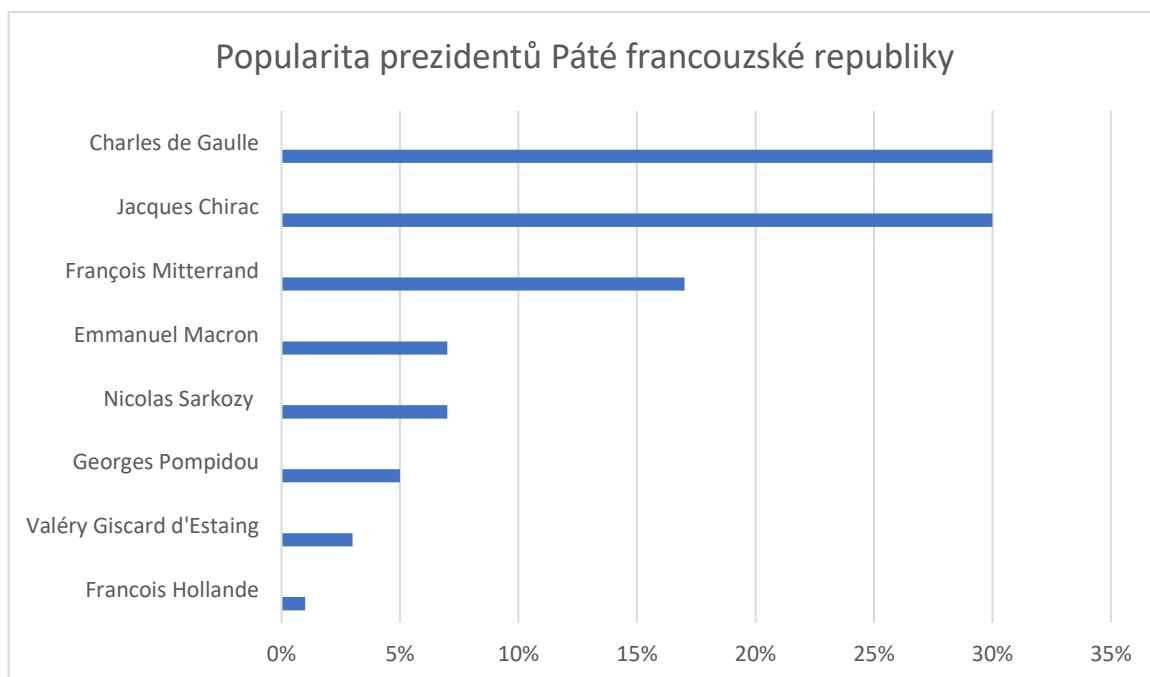
Podle Duvergerovy tabulky, ve které srovnával pravomoci prezidentů evropských poloprezidentských režimů podle ústavy a v praxi se Francie nejvíce liší fungováním v praxi a podle ústavy. Prezident je podle něj prakticky všemožný, a může vládnout skrze předsedu vlády, pokud je lídrem většiny a pocházejí ze stejného politického tábora. Duverger v tu dobu nepočítal se zkrácením prezidentského mandátu, tudíž tato situace měla fungovat i během období před ústavní změnou.

Na základě analýzy prezidentů před a po změně bych skoro až řekla, že prezidenti před změnou byli průbojnější, viditelnější a politicky aktivnější. Jejich reformy a zásahy do politiky přinesly větší výsledky, než ve 21. století. To je také podpořeno faktem, že Francouzi mají v oblibě se proti všemu bouřit, protestovat a stávkovat. V takovémto prostředí se v současné

době těžko prosazují reformy, které jsou sice odůvodnitelné a potřebné, ale pro obyvatele nepřijatelné, protože by mohli být ochuzeni o některé výdobytky, na které byli doposud zvyklí.

Na závěr zde představím graf popularity všech prezidentů Páté republiky. Podle průzkumů francouzské veřejnosti ohledně popularity prezidentů Páté francouzské republiky se na prvním místě umístil Charles de Gaulle. Na dalších příčkách jsou další prezidenti z období druhé poloviny dvacátého století. Sarkozy, Hollande a Macron, prezidenti, kteří vykonávali svůj plný mandát po ústavní změně, mají podporu nižší než 10 %, což svědčí tomu, že prezidentský mandát nebyl ústavní změnou zásadně posílen.

Graf 1: Popularita prezidentů Páté francouzské republiky

zdroj: <https://fr.statista.com/statistiques/1055822/meilleur-president-selon-francais/>

Závěr

Formálně se status prezidenta po roce 2000 nezměnil. Ústavní změna ale byla důležitým krokem, který zamezil nucenému soužití prezidenta a premiéra z odlišných politických táborů. To tedy značí, že pokud je prezident i předseda vlády ze stejného politického tábora, mohou prosazovat stejnou ideologii. Prezident jako vůdce většiny může využívat všechny pravomoci jemu vlastní, a může se snažit vládnout i skrze premiéra, který sdílí stejné politické přesvědčení. To znamená, že i pravomoci, ke kterým je potřeba kontrasignace není těžké prosadit. Důležitým faktorem v politice je ale také situace nejen v domácí, ale i zahraniční politice. Pokud prezident vládne v těžké době, nálada obyvatelstva není příznivá, nemůže si rozhodovat pouze na základě svých přesvědčení, ale musí brát v potaz i názory svých voličů. Důležitým prvkem je také přímá volba, která značí vztah mezi voliči a prezidentem, a prezident právě z toho důvodu musí brát na voliče ohled, aby měl jejich podporu.

Na základě analýzy prezidentů před a po ústavní změně jsem došla k závěru, že se nedá úplně obecně shrnout status prezidenta před a po této změně. Prezidenti před změnou byli dle mého názoru typově silnější, měli větší vůli si prosadit své politické cíle a reformy. Prezidentský mandát měl vysoký a uznávaný status. Z toho ale vyčnívá François Mitterrand, který ač měl na Francii znatelný vliv, jeho styl vlády byl monarchistický, prosadil spoustu reforem, tak i tak došlo ke kohabitaci. To bylo paradoxní, vzhledem k tomu, že hned po svém zvolení rozpustil Národní shromáždění, takže by k takové situaci dojít nemělo. Chirac, který vládl na přelomu tisíciletí, a byl tak prvním prezidentem po roce 2000, také musel nuceně spoluvládnout se svým předsedou vlády. Další prezidenti po roce 2000 měli snahu přivést nové reformy, změnit tvář Francie, ale to narazilo na nevěli lidu měnit staré zavedené pořádky. Částečně byly i jejich mandáty ovlivněny skandály, což jim na popularitě nepřidalo.

Hypotézou bylo, že ústavní změna prezidenta mocensky posílila. Na základě analýzy prezidentů a jejich postavení jsem došla k závěru, že tuto hypotézu nemohu potvrdit. Postavení prezidenta se nijak zvlášť nezměnilo, sice už by od té doby nemělo dojít ke kohabitaci, ale to není jediný faktor, který má na postavení vliv. Důležitá je také politická kultura Francie, kdy Francouzi nejsou zvyklí na nové, reformní prezidenty, kteří by se snažili dělat až příliš velké změny. Z toho důvodu Sarkozy a Macron, oba prezidenti po roce 2000, neměli příliš velkou podporu ve veřejných průzkumech. Jejich snaha změnit něco, na co byli lidé zvyklí, a co jim přinášelo výhody, i když je to již zastaralé, se setkala s velkou nevolí, u Macrona dokonce s protesty, které jsou velmi násilné.

Výzkumná otázka byla: „Jak se změnilo postavení hlavy státu po roce 2000?“ Postavení se změnilo tak, že by prezident měl mít plnou moc využívat pravomoci jemu přidělené, a také pravomoci premiéra, skrze kterého může de facto vládnout. Bohužel prezidenti od roku 2000 nebyli tak silní, aby to využili, a prosadili veškeré své politické cíle. Vzhledem k tomu, že je prezident ve Francii arbitrem, nemůže dělat svá rozhodnutí i přes nevoli lidu, takové je dle mého názoru nastavení mandátu hlavy francouzského státu.

Summary

Formally, the status of president did not change after 2000. However, constitutional change was an important step that prevented the forced coexistence of the president and prime minister from different political camps. This means that if the president and prime minister are from the same political camp, they can promote the same ideology. The president, as the leader of the majority, can use all his powers, and he can try to rule through the prime minister, who shares the same political convictions. This means that even the powers for which countersigning is required are not difficult to enforce. An important factor in politics, however, is also the situation not only in domestic but also in foreign politics. If the president rules in difficult times, the mood of the population is not favorable, he cannot make decisions only on the basis of his convictions, but he must also consider the opinions of his constituents. An important element is also direct election, which marks the relationship between voters and the president, and that is why the president must take voters into account in order to have their support.

Based on the analysis of presidents before and after the constitutional change, I concluded that it is not possible to summarize the status of president before and after 2000. Presidents before change were, in my opinion, stronger in type, more willing to pursue their political goals and reforms. The presidential mandate had a high and respected status. However, François Mitterrand stands out from this, although he had a noticeable influence on France, his style of government was monarchist, he pushed through a lot of reforms, and even so there was cohabitation. This was paradoxical, given that he dissolved the National Assembly immediately after his election, so such a situation should not happen. Chirac, who ruled at the turn of the millennium and was the first president after 2000, also had to co-rule with his prime minister. Other presidents after 2000 tried to bring new reforms, to change the face of France, but it ran into the reluctance of the people to change the old established orders. Their mandates were partly affected by scandals, which did not add to their popularity.

Zdroje

Primární

Assemblée nationale Projet de Loi Constitutionnelle, <http://www.assemblee-nationale.fr/11/projets/pl2462.asp> [cit. 2020-04-14].

Assemblée nationale. Fiche de synthèse n°43: La révision de la Constitution. <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-legislatives/la-revision-de-la-constitution> [cit. 2020-04-14].

Conseil constitutionnel. Loi constitutionnelle n° 2000-964 du 2 octobre 2000, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-revisions-constitutionnelles/loi-constitutionnelle-n-2000-964-du-2-octobre-2000> [cit. 2020-04-14].

Conseil constitutionnel. Résultats définitifs du référendum du 24 septembre 2000 sur le quinquennat. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/referendum-sur-le-quinquennat/resultats-definitifs> [cit. 2020-04-14]

Sekundární

Knižní zdroje

BOYRON, Sophie. *The Constitution of France. A Contextual Analysis*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2013.

BRUNCLÍK, Miloš a Michal KUBÁT. *Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry*. Brno: Barrister &Principal, 2017.

BRUNCLÍK, Miloš a Michal KUBÁT. *Semi-presidentialism, Parliamentarism and President: Presidential politics in Central Europe*. New York: Routledge, 2019.

ELGIE, Robert *Semi-Presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press, 1999.

FRANÇOIS, Bastien. *Le régime politique de la Ve République*. Paris: La Découverte, 2011.

GAFFNEY, John. *Political Leadership in France: From Charles de Gaulle to Nicolas-Sarkozy*. UK: Palgrave Macmilan, 2012.

JAVŮREK, Petr. „Prezidenti poloprezidentských systémů“ in *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. 1. vyd. Editor Miroslav Novák, Miloš Brunclík. Praha: Dokořán, 2008.

NOVÁK, Miroslav, Brunclík, Miloš (eds.). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON, 1997.

PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Praha: SLON, 2005.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011.

Internetové zdroje

BAMAT, Joseph. François Hollande: The French president who was anything but 'normal', 2017, Online. <https://www.france24.com/en/20170405-france-president-francois-hollande-five-years-not-normal-look-back> [cit. 2020-04-13].

BARON, Frank. Le septennat: origine et transformations. <https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/270311-le-septennat-origine-et-transformations> [cit. 2020-05-08].

BERNAND, Bruno. Why Nicolas Sarkozy was an extraordinary president, 2012, Online. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/may/07/nicolas-sarkozy-extraordinary-president> [cit. 2020-04-13].

BLACK, Damien. François Mitterrand: France's first socialist president who championed the people and acted like a king, 2016. Online. <https://www.connexionfrance.com/People/Profiles/Francois-Mitterrand-France-s-first-socialist-president-who-championed-the-people-and-acted-like-a-king> [cit. 2020-04-11].

ČT24. Může být dočasným diktátorem, jindy ho ale upozadí parlament. Jaká bude síla nové hlavy Francie? 2017. Online. <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2086425-muze-byt-docasnym-diktatorem-jindy-ho-ale-upozadi-parlament-jaka-bude-sila-nove-hlavy> [cit. 2020-04-04].

La Rédaction. La réforme de 2000 sur le quinquennat présidentiel. 2019. <https://www.vie-publique.fr/eclairage/268319-la-reforme-constitutionnelle-de-2000-sur-le-quinquennat-presidentiel> [cit. 2020-04-28].

PICKLES, M. Dorothy. Charles de Gaulle. Online. <https://www.britannica.com/biography/Charles-de-Gaulle-president-of-France/Return-to-public-life> [cit. 2020-04-04].

Profile: Jacques Chirac, 2011, Online. <https://www.bbc.com/news/world-europe-12666433> [cit. 2020-04-13].

SANDBERG, Brita. Emmanuel Macron Risks It All in Act II of His Presidency, 2020. <https://www.spiegel.de/international/europe/french-president-emmanuel-macron-risks-it-all-a-9f463a02-de1b-4b3a-841b-d156c9ddfa6> [cit. 2020-04-13].

Akademické články

DUVERGER, Maurice (1980), *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*. European Journal of Political Research, 8: 165–187. doi: 10.1111/j.1475-6765.1980.tb00569.x

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Adéla Celerová

E-mail:

Adelcel21@gmail.com

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

ZS 2019

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2020

Vedoucí bakalářského semináře:

prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Název práce:

Vývoj a proměny postavení francouzského prezidenta v návaznosti na ústavní změnu z roku 2000

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

V roce 2000 byla ve Francii přijata ústavní novela, která zkrátila funkční období prezidenta ze sedmi na pět let. Změna ústavy byla schválena v referendu většinou 84 % hlasů, byť vyznačujícím se malou účastí voličů kolo 30 %. Tímto krokem došlo k souběhu prezidentských a parlamentních voleb, kdy se parlamentní volby konají krátce po volbách prezidentských. Díky této změně je krajně nepravděpodobné, aby vznikla tzv. kohabitace (tj. nucené soužití politicky odlišného prezidenta a premiéra), jež se v minulosti v období Páté francouzské republiky několikrát vyskytla. Kohabitace oslabovala prezidentovo postavení ve prospěch premiéra, což bylo v rozporu s duchem poloprezidentského režimu Páté republiky, který předpokládá mocenskou převahu prezidenta nejen ve vztahu k premiérovi, ale celkově v režimu jako takovém. Základním předpokladem iniciátorů ústavní změny bylo tedy zamezení kohabitace do budoucna.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Téma jsem od zadání projektu neměnila, držela jsem se toho, co bylo stanovené právě v odevzdaném projektu v červnu 2019. Jediná změna bylo vyhledávání a přidání zdrojů, které byly konkrétnější, a věnovaly se konkrétním kapitolám práce. V projektu byla struktura stanovena na hlavní kapitoly, které byly dodrženy, ale rozšířeny o detailnější podkapitoly. V projektu byly uvedeny jiné zdroje, ty jsem při psaní práce pozměnila na zdroje relevantnější pro mé téma. Také jsem použila hodně internetových zdrojů, a to přímo ze stránek národního shromáždění a ústavní rady.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Obsah

Úvod.....	2
1 Poloprezidentský režim	4
1.1 Konceptualizace poloprezidentského režimu.....	4
1.2 Postavení prezidenta v poloprezidencialismu	6
1.2.1 Duvergerova transformační mřížka.....	7
1.2.2 Vztah prezidenta k parlamentní většině	9
2 Režim Páté francouzské republiky.....	11
2.1 Prezident republiky	11
2.2 Volba prezidenta	12
2.3 Pravomoci prezidenta.....	13
2.4 Vlivy na postavení prezidenta.....	15
2.4.1 Kohabitace	16
2.5 Stručná charakteristika prezidentů	17
3 Ústavní změna z roku 2000	23
4 Analýza postavení prezidenta před a po změně.....	26
4.1.1 Prezidenti před změnou.....	26
4.1.2 Prezidenti po změně	27
Závěr.....	29
Summary.....	31
Zdroje.....	32

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Primární

Assemblée nationale Projet de Loi Constitutionnelle, <http://www.assemblee-nationale.fr/11/projets/pl2462.asp> [cit. 2020-04-14].

Assemblée nationale. Fiche de synthèse n°43: La révision de la Constitution. <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-legislatives/la-revision-de-la-constitution> [cit. 2020-04-14].

Conseil constitutionnel. Loi constitutionnelle n° 2000-964 du 2 octobre 2000, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-revisions-constitutionnelles/loi-constitutionnelle-n-2000-964-du-2-octobre-2000> [cit. 2020-04-14].

Conseil constitutionnel. Résultats définitifs du référendum du 24 septembre 2000 sur le quinquennat. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/referendum-sur-le-quinquennat/resultats-definitifs> [cit. 2020-04-14]

Sekundární

Knižní zdroje

BOYRON, Sophie. *The Constitution of France. A Contextual Analysis*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2013.

BRUNCLÍK, Miloš a Michal KUBÁT. *Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry*. Brno: Barrister &Principal, 2017.

BRUNCLÍK, Miloš a Michal KUBÁT. *Semi-presidentialism, Parliamentarism and President: Presidential politics in Central Europe*. New York: Routledge, 2019.

ELGIE, Robert. *Semi-Presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press, 1999.

FRANÇOIS, Bastien. *Le régime politique de la Ve République*. Paris: La Découverte, 2011.

GAFFNEY, John. *Political Leadership in France: From Charles de Gaulle to Nicolas-Sarkozy*. UK: Palgrave Macmilan, 2012.

JAVŮREK, Petr. „Prezidenti poloprezidentských systémů“ in *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. 1. vyd. Editor Miroslav Novák, Miloš Brunclík. Praha: Dokořán, 2008.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON, 1997.

PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Praha: SLON, 2005.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011.

Internetové zdroje

BAMAT, Joseph. François Hollande: The French president who was anything but 'normal', 2017, Online. <https://www.france24.com/en/20170405-france-president-francois-hollande-five-years-not-normal-look-back> [cit. 2020-04-13].

BARON, Frank. Le septennat: origine et transformations. <https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/270311-le-septennat-origine-et-transformations> [cit. 2020-05-08].

BERNAND, Bruno. Why Nicolas Sarkozy was an extraordinary president, 2012, Online. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/may/07/nicolas-sarkozy-extraordinary-president> [cit. 2020-04-13].

BLACK, Damien. François Mitterrand: France's first socialist president who championed the people and acted like a king, 2016. Online. <https://www.connexionfrance.com/People/Profiles/Francois-Mitterrand-France-s-first-socialist-president-who-championed-the-people-and-acted-like-a-king> [cit. 2020-04-11].

ČT24. Může být dočasným diktátorem, jindy ho ale upozadí parlament. Jaká bude síla nové hlavy Francie? 2017. Online. <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2086425-muze-byt-docasnym-diktatorem-jindy-ho-ale-upozadi-parlament-jaka-bude-sila-nove-hlavy> [cit. 2020-04-04].

La Rédaction. La réforme de 2000 sur le quinquennat présidentiel. 2019. <https://www.vie-publique.fr/eclairage/268319-la-reforme-constitutionnelle-de-2000-sur-le-quinquennat-presidentiel> [cit. 2020-04-28].

PICKLES, M. Dorothy. Charles de Gaulle. Online. <https://www.britannica.com/biography/Charles-de-Gaulle-president-of-France/Return-to-public-life> [cit. 2020-04-04].

Profile: Jacques Chirac, 2011, Online. <https://www.bbc.com/news/world-europe-12666433> [cit. 2020-04-13].

SANDBERG, Brita. Emmanuel Macron Risks It All in Act II of His Presidency, 2020. <https://www.spiegel.de/international/europe/french-president-emmanuel-macron-risks-it-all-a-9f463a02-de1b-4b3a-841b-d156c9ddfda6> [cit. 2020-04-13].

Akademické články

DUVERGER, Maurice (1980), *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*. European Journal of Political Research, 8: 165–187. doi: 10.1111/j.1475-6765.1980.tb00569.x

Podpis studenta a datum Adéla Celerová v. r.

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		